

**INSULT — SABABLARI, XAVF OMILLARI, BELGILARI, TASHXIS,
DAVOLASH VA OLDINI OLISH**

*Nuraliyeva Dilbar Xo'jamberdiyevna, Muysinova Salomat Narzullayevna
Toshkent tibbiyot akademiyasi Termiz filiali "Ichki kasalliklar" kafedrası*

Insult (lot. *insultus* — «hujum, zarb») — miyada qon aylanishining o'tkir buzilishi bo'lib, bu kasallik o'chog'li yoki umumiy nevrologik belgilarning paydo bo'lishi bilan tavsiflanadi. Kasallik o'lim ko'rsatkichi bo'yicha yurak-tomir va onkologik kasalliklardan so'ng uchinchi o'rinni egallaydi. Insult holatlarining qariyb 2 / 3 qismi keksa odamlarda (60 yoshdan keyin) sodir bo'ladi.

INSULT RIVOJLANISH SABABLARI VA XAVF OMILLARI

Insultning sababi — miya yarimsharlaridagi qon tomirlar tiqilishi va yorilishi natijasida kelib chiqqan miyaning muayyan hududidagi qon aylanishining buzilishidir. Ushbu tiqilishning sababi emboliya yoki tromboz bo'lishi mumkin. Miya arteriyasi yorilishi gipertoniya, tug'ma qon tomirlari nuqsonlari (zaif qon tomir devorlari), anevrizmalar, jiddiy jarohatlar sababli paydo bo'lishi mumkin.

Insult rivojlanishi ehtimolini oshiradigan omillar quyidagilardir:

- **Yosh.** Odam qancha yoshi kattaroq bo'lsa, bosh miya insulti rivojlanish ehtimoli shunchalik baland. Qon tomirlarining holati yoshga qarab yomonlashadi va surunkali kasalliklar miya qon aylanishiga ta'sir qiladi va bu yosh bilan yanada og'irlashadi.
- **Ba'zi dorilarni qabul qilish.** Ba'zi dorilar (uzoq muddat foydalanish) yurak kasalliklari rivojlanishi ehtimolini oshiradi. Estrogenlarni o'z ichiga olgan oral kontratseptivlar insult rivojlanish xavfini oshiradi.
- **Arteriyel gipertoniya.** Ayniqsa kontratseptivlarni qabul qiluvchi yoki homilador ayollar ehtiyot bo'lishi kerak.
- **Yomon odatlar, ayniqsa chekish.** Spirtli ichimliklarni ortiqcha iste'mol qilish va chekish insult uchun muhim provokatsion omil hisoblanadi. Sigaret va spirtli ichimlik birgalikda yurak-qon tomir kasalliklarini rivojlanish ehtimolini sezilarli darajada oshiradi va bu o'z navbatida insultning yuzaga kelishiga yordam beradi.
- **Boshqa kasalliklar:** qandli diabet, arterial gipertoniya, Fabri kasalligi, periferik tomirlar kasalligi, uyqu arteriyalarining stenozi, boshqa yurak-tomir kasalliklari.

TASNIFI**Bir necha turdagi insult farqlanadi:**

- **Ishemik insult** (miya infarkti). Bu eng ko'p uchraydigan turi bo'lib, u taxminan 80% holatlarni tashkil qiladi. Ushbu turdagi insult miyaning muayyan hududida qon aylanishining keskin tanqisligi hisoblanadi.
- **Gemorragik insult** (miya ichidagi gematoma). Bu miya muayyan qismining qon bilan jarohatlanishidir. Barcha holatlarning taxminan 10% ni tashkil qiladi.

- **Subaraxnoidal qon ketishi.** Bu holat miya qon tomirlarining yorilishi natijasida rivojlanadi. Subaraxnoidal qon ketish barcha holatlarning taxminan 5% ni tashkil etadi.
- **Keng tarqalgan insult.** Bu massiv insultlarni birlashtiradigan atama. Keng tarqalgan insult og'ir insult turiga xos bo'lib, umumiy miya alomatlari bilan namoyon bo'ladi.
- **Lakunar insult.** Bu ishemik insultning bir turi. Ushbu turdagi insult kichik arteriyalarning cheklanganligi bilan tavsiflanadi. Bu nom inyeksiya bu suyuqlik tarkibiga kiritilgan infarktkli lakunalarda joylashganligi sababli berilgan. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, lakunar insult ishemik insultning 20% ini tashkil etadi. Erkaklar va ayollar o'rtasida taxminan teng miqdorda kuzatiladi. Ko'pincha bu patologiya 48-75 yoshdagi shaxslarda tashxislanadi. Lakunar insultning eng keng tarqalgan sababi arterial gipertoniya fonidagi aterosklerozdir.
- **Orqa miya insulti.** Bu insult turi orqa miyadagi qon aylanishining keskin tanqisligi hisoblanadi. Orqa miya insultining paydo bo'lishi sababi ko'pincha miyaning ishemik yoki gemorragik insulti hisoblanadi.

Insultning 5 foizi boshqa noma'lum sabablarga ko'ra rivojlanadi.

INSULT BELGILARI VA ALOMATLARI

Patologiyaning belgilari quyidagicha namoyon bo'ladi:

- To'satdan zaiflik, uyqusizlik, yuz mushaklarining falajlari (odatda tananing bir tomonida);
- Nutqni yo'qotish;
- Bir yoki har ikkala ko'zning ko'ra olish qobiliyati buzilishi;
- Bosh aylanishi va o'tkir bosh og'rig'i;
- Muvozanat yo'qolishi va yurishning keskin buzilishi.

Ushbu alomatlar yuzaga kelganda tezda tez yordam chaqirish kerak!

Insultning eng ko'p uchraydigan alomatlari ikkita shartli guruhga bo'linadi:

- **Umumiy miya simptomlari.** Bu miya yarimsharlari jarohatlanishi bilan bog'liq alomatlar. Ushbu alomatlar bosh aylanishi, karaxtlik kabilar kiradi.
- **O'chog' belgilari.** Bularga to'satdan parez, falajlik, shuningdek, ko'rishning buzilishi, ko'z qorachig'i joyining o'zgarishi, ishonchsiz nutq, harakatni muvofiqlashtirmaslik, qo'zg'atuvchi bo'yin muskullari va boshqalar kiradi.

Kasallik belgilarini to'g'ri qabul qila olish juda muhimdir, chunki davolash faqatgina agar qon tomir jarohatidan keyin 3-6 soat o'tib boshlansagina ijobiy yakun topadi. Gemorragik insultning dastlabki belgilari miyada qon ketishi, ishemik insultniki esa miyada nekrotik hudud paydo bo'lishi bilan bog'liq. Ushbu belgilar instrumental diagnostika, xususan, KT, MRT va EEG yordamida aniqlanishi mumkin.

TASHXISLASH

Insult eng muhim diagnostik tadqiqotlar, xususan kompyuter tomografiya (KT) va magnit-rezonans tomografiya (MRT) asosida tashxislanadi. Ko'p hollarda, kompyuter tomografiya yordamida mazkur patologiya va boshqa turdagi «yangi» miya qon quyilishlarini farqlash mumkin.

MRT yordamida ishemiya maydonlarni aniqlash, shuningdek, ishemik miya zarari tarqalishini baholash mumkin. MRT gemorragik insultni ishemik turidan farqlash, shuningdek, ta'sir maydoni va uning kattaligi aniq o'rnini aniqlash imkonini beradi. Bundan tashqari, MRT yordamida o'xshash alomatlar bo'lgan boshqa kasalliklarni istisno qilish mumkin.

Ishemik insultda ham bir qator, jumladan bo'yin va miya miya tomirlarining ultrarovush tekshiruvi (UTT), exokardiyografiya, miya angiyografiyasi kabi qo'shimcha tadqiqotlar o'tkazildi.

INSULTNI OLDINI OLISH

Insultning oldini olish qon bosimini muntazam ravishda o'lchash orqali amalga oshiriladi. Gipertoniya bilan og'rigan kishilar ayniqsa ehtiyotkor bo'lishlari va shifokorning buyurgan dori-darmonlarni qabul qilish, muntazam jismoniy mashqlar bajarish va ovqatlanishga cheklovlar kiritish kabi barcha tavsiyalariga amal qilishlari kerak. Chekishni to'xtatish va qonda qand darajasini nazorat qilish kasallik rivojlanishi ehtimolini kamaytiradi.